

Monika Wojcieszak-Zbierska✉

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Rola ogrodów społecznych w kształtowaniu relacji społecznych

Streszczenie. Jednym z ważnych tematów podejmowanych przez wielu naukowców, urbanistów, architektów, psychologów w sferze społecznej jest rola i znaczenie ogrodów społecznych w mieście. Współcześnie jednym z aspektów zainteresowania ogrodami społecznymi jest potrzeba kontaktu z przyrodą w wysoce cyfrowym i zurbanizowanym świecie. Powolna zmiana trendów konsumenckich, którą aktualnie można zaobserwować, jest związana ze wzrostem świadomości na temat zachodzących zmian klimatycznych i potrzebach wzmacniania więzi społecznych.

W artykule przedstawiono ideę funkcjonowania ogrodów społecznych na terenach miejskich jako miejsca, które służyć ma do nawiązywania relacji międzyludzkich i budowania więzi społecznych w lokalnej przestrzeni. Aby zrealizować postawiony cel, posłużono się metodą *desk research*. Ponadto skoncentrowano się na przedstawieniu wybranych *case study* ogrodów społecznych w Polsce na przykładzie miast Poznania i Wageningen w Holandii. Na podstawie przeprowadzonego studium literaturowego można stwierdzić, że idea zakładania i funkcjonowania ogrodów społecznych w Polsce będzie się rozwijać z uwagi na postępujące zmiany, m.in. demograficzne czy w zakresie świadomości ekologicznej.

Słowa kluczowe: ogród społeczny, zrównoważony rozwój, ekonomia społeczna, Polska, Holandia

Wstęp

Intensywne przemiany społeczne i gospodarcze w sposób znaczący wpływają na obraz miasta i wsi. Dynamiczny rozwój przemysłu i innych ważnych działów gospodarki, a także napływ ludności wiejskiej do ośrodków miejskich przyczyniają się do powstawania licznych zakłóceń w ich przestrzeni, m.in.: bezdomności, przeludnienia, pogorszenia warunków życia, zagrożenia epidemiami. Jak zauważamy w wielu raportach, np. Sobol (2019), Jarczewski i Kułaczowska (2019), strefy podmiejskie zaczęły się w sposób niekontrolowany rozrastać. Spowodowało to wiele różnych problemów. Po pierwsze niewydolne stały się szlaki komunikacyjne, a po drugie zauważono problemy związane z prawidłowym funkcjonowaniem gospodarki wodno-kanalizacyjnej (Szczepańska, 2011; Rajca i Kajzar, 2021). Rewolucja przemysłowa 4.0 wpływa zatem nie tylko na procesy gospodarcze, ale także na społeczne.

Monika Wojcieszak-Zbierska ORCID: 0000-0002-9962-2648

✉ monika.wojcieszak-zbierska@up.poznan.pl

W odpowiedzi na współczesne wyzwania coraz bardziej rośnie znaczenie zrównoważonego rozwoju, który umożliwia osiągnięcie celów z poszanowaniem trwałości ekosystemu, środowiska i równości społecznej (Janis-Chorosińska, 2019; Kłobukowska, 2022).

Współcześnie w dobie globalizującego się świata i idei zrównoważonego rozwoju poszukuje się takich rozwiązań, które mogą być realizowane zarówno w przestrzeni miejskiej, jak i wiejskiej (Wilkin, 2014; Mahalov i in., 2020; Zielińska, 2020; Wojcieszak-Zbierska i Wojcieszak-John, 2024). Interesującym przykładem takiego rozwiązania są ogrody społeczne. Ich znaczenie jest podkreślane zarówno przez liczne gremia architektów, urbanistów, socjologów, ekonomistów, jak i psychologów oraz pedagogów. Wynika to przede wszystkim z funkcji, jakie te ogrody pełnią. Po pierwsze stanowią ciekawą enklawę urbanistyczną, a po drugie są idealnym miejscem integracji społecznej i edukacji. Jak zauważyła słusznie Kłobukowska (2022, s. 41), ważnym zagadnieniem jest „zbadanie ogrodów społecznych na gruncie ekonomii i finansów”, gdzie zaobserwowała ona istotną lukę teoriopoznawczą i empiryczną. Według niej w dobie globalizującego się świata ważne jest zaoferowanie mieszkańcom takiej przestrzeni, która zapewniałaby wypoczynek i kontakt z przyrodą. Ponadto wskazała także, iż ważnym aspektem jest zabezpieczenie środków finansowych w ramach budżetów danych miast po to, by móc zakładać tego typu obiekty.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie idei ogrodów społecznych w kontekście możliwości ich zakładania na obszarach miejskich oraz przedstawienie przykładów ogrodów społecznych w Poznaniu oraz Wageningen w Holandii. Aby zrealizować postawiony cel, wykorzystano metodę *desk reserach*. Przegląd literatury dotyczył wybranych publikacji naukowych na temat historii, roli i znaczenia ogrodów społecznych na świecie. Prace koncentrowały się na wykorzystaniu różnych metod i narzędzi ukazujących problematykę tematu. Wykorzystano także opracowania i raporty przygotowane m.in. przez europejskie instytucje zajmujące się problematyką ogrodów społecznych, m.in. komunikat UE *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej – budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji* (Komisja Europejska, 2011), *The Social Business Initiative of the European Commission* (2015), *Analiza porównawcza wyników społeczno-gospodarczych gospodarki społecznej UE* (2024). Dodatkowo pozyskano także informacje z polskich rządowych źródeł, m.in. agencji rządowych, podmiotów realizujących działania w zakresie wdrażania praktyk w obrębie działania ogrodów społecznych. Przedstawiono także *case study* w Polsce (miasto Poznań) i Holandii (miasto Wageningen) w zakresie społecznych ogrodów.

Idea i rola ogrodów społecznych

Zjawisko zakładania i funkcjonowania ogrodów społecznych w Polsce jest stosunkowo nowe i jeszcze mało znane. Poza granicami Polski idea powstawania ogrodów społecznych rozwija się od wielu lat i jest popularna (Jakubowski, 2013; Zielińska, 2020). W literaturze przedmiotu za prekursorów zakładania ogrodów uważa się anar-

chistyczno-rolny ruch o nazwie Diggers (ang. kopacze). Ruch ten powstał w XVII w. w odpowiedzi na panującą w Anglii sytuację, a głównym bodźcem było wydanie przez władzę decyzji o podporządkowaniu jemu wszystkich ziem uprawnych (Malinowska, 2018; Kłobukowska 2020).

Historia funkcjonowania ogrodów społecznych sięga XIX w., gdy w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii tworzone ogrody, których głównym zadaniem była produkcja żywności. Wówczas ogrody funkcjonowały pod nazwą Potato Patch Movement (ang. ruch ziemniaczanej grządki) do lat 40., gdy sytuacja gospodarcza uległa poprawie (Toxopeus i Polzin, 2021). W czasach wojennych ogrody nadal zakładano w celach wytwarzania pożywienia. Były nie tylko miejscem pracy, ale i odgrywały funkcje społeczne, ponieważ to tam spotykali się mieszkańcy i następował rodzaj wymiany myśli oraz integracji sąsiedzkiej. Powrót do ogrodów społecznych nastąpił w latach 70. Proces ten zapoczątkowała organizacja o nazwie Green Guerillas w Nowym Jorku. Jej celem była przede wszystkim poprawa wyglądu opustoszałych terenów, umacnianie kontaktów międzyludzkich, edukacja oraz przeciwdziałanie rosnącej agresji (Hartsfield i Henderson, 2009).

Jak zauważyła Kłobukowska (2022), w wielu krajach postkomunistycznych historia zakładania ogrodów była związana z tworzeniem ogrodów komunalnych, które aktualnie funkcjonują jako rodzinne ogrody działkowe (ROD). Rodzinne ogródki działkowe od samego początku pełniły rolę społeczną, ponieważ zaspokajały potrzeby socjalne oraz rekreacyjne mieszkańców miast. W okresie urbanizacji Polski, z roku na rok, zaczęło przybywać terenów przeznaczonych na ogródki działkowe. Kolejne lata spowodowały, że nastąpił rozwój funkcji ogrodów z uwagi m.in. na napływ coraz większej liczby ludności na tereny miejskie. To skłoniło wiele podmiotów do tego, aby zainteresować się tematyką dotyczącą ogrodów społecznych.

Współczesna koncepcja zrównoważonego rozwoju i zachowania równowagi pomiędzy poszczególnymi elementami ekosystemu środowiskowego spowodowały, iż moda na miejskie ogrodnictwo i poszukiwanie terenów do odpoczynku i relaksu nie maleje (Barthel i in., 2010; Block i in. 2012; Trojanowska, 2017; Lewenstein i Zielińska; 2019; Barszczewska-Woszczyk, 2020). Ludzie mieszkający w świecie wysoce zurbanizowanej i cyfrowej rzeczywistości potrzebują wytchnienia i poszukają enklaw, które pozwolą im zregenerować siły, dlatego upatruje się taką szansę w ogrodach społecznych (Barszczewska-Woszczyk, 2020). Ogrody społeczne to miejska inicjatywa, która staje się coraz bardziej popularna. Mogą funkcjonować w przestrzeniach danego osiedla lub w zamkniętych obiektach (placówki oświatowe czy szpitale), (Dudkiewicz i in., 2014; Kalina-Gagnelid i in., 2016). Można w nich sadzić kwiaty, warzywa, zioła, a także drzewka i krzewy owocowe. Analizując liczne definicje w zakresie ogrodu społecznego, można zauważyć, iż jest to w głównej mierze „fragment przestrzeni miejskiej wspólnie tworzonej przez grupę mieszkańców, służącej uprawie warzyw i kwiatów, spotkaniom i integracji, działaniom edukacyjnym i wydarzeniom kulturalnym” (Latkowska, 2012). Z kolei Malinowska (2016, s. 56) wskazała, iż „ogród społeczny oznacza ogólnodostępne miejsce umożliwiające aktywne bądź bierne spędzanie czasu w oto-

czeniu zieleni. Punktem wyjściowym procesu zakładania tego typu ogrodu jest przede wszystkim miejski nieużytek terenu, mało zintegrowana i/bądź mało aktywna społeczność lokalna oraz inicjator/inicjatorzy procesu rewitalizacji tej przestrzeni. Podczas cyklicznych spotkań wszystkich zainteresowanych porządkowany jest teren, tworzona jest infrastruktura ogrodu”. Inną definicję zaprezentowały Szczepańska i Staszewska (2016, s. 35). Według nich „ogród społeczny to obszar zazwyczaj na terenie miasta, który znajduje się we wspólnej przestrzeni publicznej, stworzony i prowadzony przez mieszkańców połączonych więziami wynikającą z poczucia przynależności do jednego miejsca lub jednej idei”. Ferris, Norman i Sempik (2001) w swoich badaniach podkreślili, że „to, co odróżnia ogród społecznościowy od ogrodu prywatnego, to fakt, że jest on w pewnym sensie ogrodem publicznym pod względem własności, dostępu i stopnia kontroli demokratycznej”. Analizując raport *Ogrody społeczne – Bank dobrych praktyk* (2019) można wskazać, iż różnorodność form ogrodnictwa miejskiego pokazuje, że jest to temat bardzo ważny i interesujący z punktu widzenia społecznego. W literaturze przedmiotu spotkać można wiele różnych podziałów ogrodów ze względu na pełnione przez nie funkcje (tab. 1).

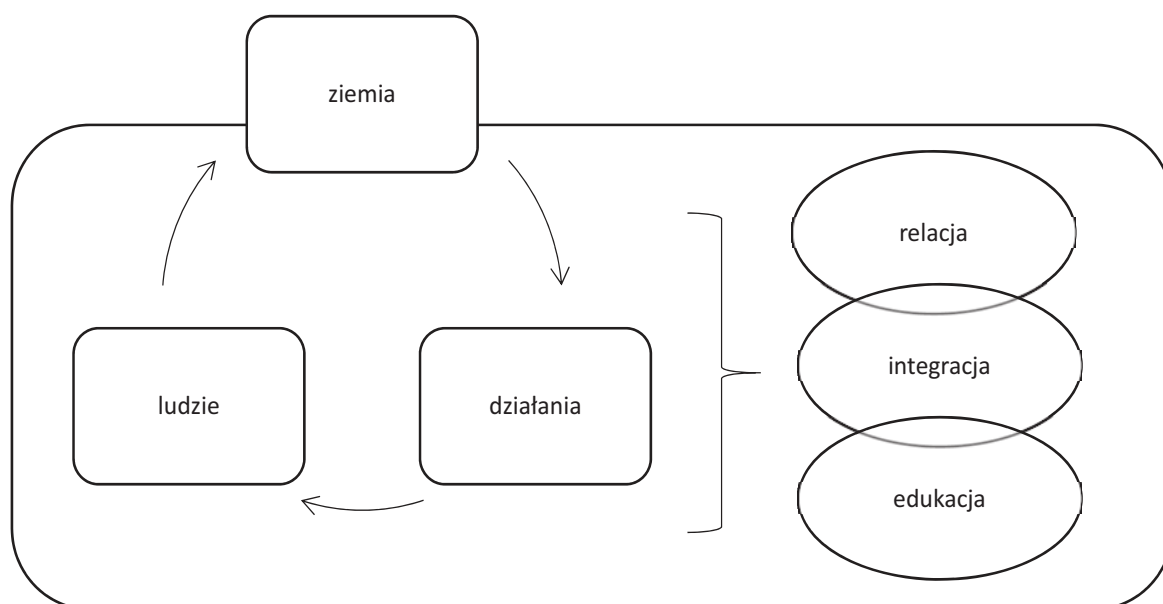
Tabela 1. Rodzaje ogrodów ze względu na pełnione funkcje

Typ ogrodu (funkcja)	Produkcyjne (ang. <i>urban farming</i>)
	ogród warzywny, owocowy, zielny
Uprawna	sad
	pasieka
	inne formy hodowlane – zależnie od ogrodu (np. nieduże zwierzęta, ryby, ptaki)
	miejsce spotkań z towarzyszącym ogrodem kwiatnym, placem zabaw lub innymi strefami rekreacyjnymi, które służą społeczności
Nieuprawna	ogród deszczowy, retencyjny, ekologiczny (recyklingowy) – założenie mające na celu poprawę lokalnych warunków środowiskowych za pomocą formy ogrodnictwa
	ogród tematyczny – sensoryczny, terapeutyczny, edukacyjny, gatunkowy (np. różany), kulturowy (np. japoński) służący użytkowemu wykorzystaniu przez określoną grupę zainteresowanych osób
Pedagogiczna (edukacyjna)	ogrody połączone z warsztatami, nauką, terapią, np. przy instytucjach publicznych (np. szkoły, przedszkola, biblioteki, instytucje opieki społecznej, szpitale, urzędy, DPS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Adamczyk-Arns, Grotowska i Ruman (2019).

Na świecie istnieje wiele modeli ogrodów społecznych, a elementem je łączącym jest tworzenie wspólnoty, integracja i otwartość osób je kształtujących i w nich pracujących. Już na etapie projektowania, a potem tworzenia i funkcjonowania (rys. 1) możemy wyróżnić trzy komponenty ogrodu. Pierwszym i bardzo ważnym jest komponent ziemia. To dzięki niej możliwe jest stworzenia odpowiedniego miejsca, które będzie wyko-

rzystywane do konkretnego celu. Drugim komponentem są działania, a więc wszystkie czynności, które wykonywane będą w obrębie ogrodu. Wspólna praca przy ogrodzeniu, sadzeniu, podlewaniu czy pielęgnacji roślin zbliża ludzi i integruje społeczność. Trzecim jest czynnik ludzki, który będzie wpływał i oddziaływał na funkcjonowanie danej enklawy. Wszystkie te elementy są oparte na współpracy i na jej podstawie tworzą się między uczestnikami relacje oraz następuje integracja. Istotnym aspektem jest również edukacja, która może być bardzo wartościowym i kluczowym atutem. Ogrody społeczne mogą odgrywać rolę edukacyjną, szczególnie dla dzieci i młodzieży. Uczestnictwo w zajęciach ogrodniczych daje szansę na naukę o roślinach i przyrodzie. To z kolei może rozbudzić wśród dzieci i młodzieży pewną ciekawość przyrodniczą i budować świadomość ekologiczną u najmłodszych.

Rysunek 1. Komponenty ogrodu społecznego

Źródło: opracowanie własne.

Poprzez praktykę ogrodniczą następuje integracja lokalnej społeczności przy wspólnej pracy i spędzaniu czasu wolnego bliżej natury. Ogrody społeczne są wartościowym elementem miejskiej przestrzeni, ponieważ służą celom społecznym, edukacyjnym, ekologicznym, kulturalnym i rekreacji – są organizowane rozmaite pikniki, warsztaty, koncerty, spotkania integracyjne.

Jednym z powszechnych działań w ramach funkcjonowania ogrodów społecznych są zajęcia ogrodnicze. Tego rodzaju działalność jest praktykowana w wielu krajach europejskich, m.in. w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Holandii czy Austrii. W Szwecji niektóre ogrody społeczne są połączone z uniwersytetami. W Polsce idea zakładania ogrodów społecznych dopiero zaczyna funkcjonować i może stanowić ważny oraz unikatowy element w sferze budowania społecznej integracji i współpracy międzyludzkiej (Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności).

Case study

Polska

Grunwaldzki Ogród Społeczny (rys. 2) to inicjatywa, która powstała w centrum Poznania w 2017 r. Inicjatywa powstała oddolnie, dzięki zaangażowaniu wielu mieszkańców. Poza klasyczną rolą ogrodu społecznego miejsce to zostało wpisane jako obiekt spotkań dzieci, młodzieży i seniorów (fot. 1).

W ramach funkcjonowania ogrodu społecznego przeprowadzono wiele różnych imprez, m.in. spotkanie z kulturą nepalską, kino w ogrodzie, halloween dla dzieci, noc świętojańską, warsztat dendrologiczny, konkursy plastyczne, spotkanie z ornitologiem, „Herbaciane spotkanie w ogrodzie”, akcje „Sadzimy sadzonki”, festyny rodzinne, warsztat „Tajemnicze życie pszczołek murarek” i wiele innych inicjatyw.

Rysunek 2. Logo ogrodu społecznego w Poznaniu

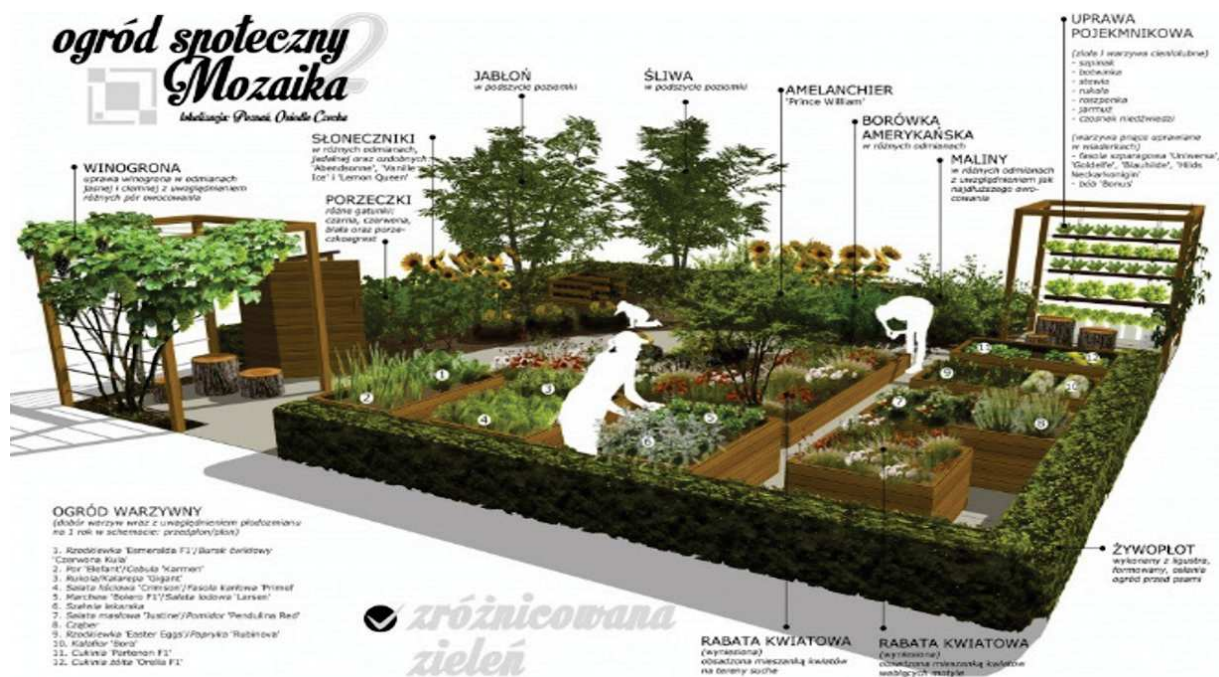
Fotografia 1. Ogród społeczny w Poznaniu

Źródło: Grunwaldzki ogród społeczny: Pobrano z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=391686620167227&set=pcb.391686796833876> (dostęp: 9.10.2024).

Miejskie ogrody charakteryzują się dosyć małym metrażem. Z tego powodu należy zadbać o maksymalne wykorzystanie każdego wolnego skrawka ziemi i zaplanować takie rozwiązania, które optycznie powiększą przestrzeń. W poznańskim ogrodzie wydzielono dwie części. Pierwsza to specjalne miejsce, w którym można sadzić kwiaty i zioła. W dru-

giej części uprawia się warzywa. Uzupełnieniem aranżacji ogrodu są ule, budki lęgowe czy karmniki dla ptaków, które pozwalają mieszkańcom Poznania podglądać życie zwierząt. Jest również także specjalnie wydzielone miejsce do odpoczynku, gdzie można spokojnie odpocząć, poczytać książkę lub przyglądać się otaczającej przyrodzie. Stanowi to swojego rodzaju terapię, która korzystnie wpływa na kondycję zdrowia psychicznego. Ogród wymaga również odpowiedniej pielęgnacji – nie używa się chemicznych środków ochrony roślin i sztucznych nawozów, a zastępuje się je środkami naturalnymi. Do podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych należą: podlewanie, nawożenie i przycinanie roślin (wykonują je społecznicy i osoby zaangażowane w prawidłowe funkcjonowanie ogrodu).

Innym interesującym ogrodem społecznym zlokalizowanym w Poznaniu jest obiekt zlokalizowany na osiedlu Czecha. Projekt ogrodu (fot. 2) jest wynikiem zrealizowanego konkursu „Inspiracje w przestrzeni”, organizowanego przez miesięcznik *Zieleń Miejska*. Zadaniem uczestników było stworzenie koncepcji ogrodu społecznego.

Fotografia 2. Projekt ogrodu społecznego Mozaika na osiedlu Czecha w Poznaniu

Źródło: Projekt ogrodu społecznego n osiedlu Czecha w Poznaniu. Pobrano z: <https://osiedlemłodych.pl/stworzmy-ogrod-spoeczny-na-os-czecha/> (dostęp: 10.10.2024).

Ogród powstał w 2017 r. (fot. 3). Jest on miejscem, w którym mieszkańcy osiedla mogą odpocząć, ale też uprawiać zioła, owoce i warzywa. Dzięki licznym sponsorom zostały zapewnione niezbędne narzędzia, nasiona i rośliny.

Zrealizowano także różne wydarzenia, m.in.: wspólne grillowanie, którego celem była integracja mieszkańców, wydarzenie „Farba i pędzel” (fot. 4), podczas którego malowano poszczególne elementy ogrodu, a także cykliczne spotkania łączące grupy w różnym przedziale wiekowym.

Fotografia 3. Lokalizacja ogrodu (z lewej: plac, na którym powstał ogród, z prawej: wykonanie)

Źródło: epoznan.pl (2017).

Fotografia 4. Społeczne malowanie ogrodu

Źródło: Ogród społeczny na osiedlu Czecha w Poznaniu. Pobrano z: https://www.facebook.com/photo/?fbid=479378732425780&set=a.455343683291948&locale=pl_PL (dostęp: 10.10.2024).

Udział w pielęgnacji ogrodu kształtuje u członków lokalnej społeczności postawę proaktywną. Ponadto, co ważne, uczy współpracy dla osiągnięcia wspólnego celu, buduje odpowiedzialność społeczną za okolicę, silnie wiąże z miejscem zamieszkania oraz daje poczucie bycia potrzebnym. Dzięki funkcjonowaniu ogrodu mieszkańcy stają się bardziej zainteresowani swoim otoczeniem i zaangażowani w sprawy wspólnoty, co niewątpliwie jest istotnym elementem, by budować relacje i integrację sąsiedzka.

Holandia

W Holandii rozwój idei społecznych w zakresie zakładania ogrodów jest koncepcją rozwijaną od dawna. Na obszarze Holandii jest blisko 600 tego typu obiektów, ponieważ stanowią one ciekawą enklawę, a ich funkcjonowanie różni się od tego, które funkcjonuje w Polsce. W Holandii ogród społeczny, inaczej nazywany społecznościowym, to miejsce, w którym mieszkańcy mogą uprawiać warzywa, owoce, kwiaty. W niektórych ogrodach społecznościowych lokalni mieszkańcy mają mały ogródek warzywny, na przykład w drewnianym pojemniku. W takim przypadku to właściciel odpowiedzialny jest za swój własny kawałek ogrodu. W innych ogrodach za wszystko, co rośnie, odpowiada każdy (Hassin in., 2019). Przykładem ciekawego miejsca i ogrodu społecznego jest obiekt zlokalizowany w mieście Wageningen w Holandii pn. Stadsboerderij Wageningen (fot. 5).

Fotografia 5. Ogród społeczny w Wageningen

Źródło: fot. M. Wojcieszak-Zbierska; zbieranie materiałów w ramach realizacji projektu NCN – Miniatura 7 pt. „Badania pilotażowe w zakresie opracowania i przetestowania narzędzia badawczego do analizy uwarunkowań funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych”.

Historia tego miejsca rozpoczęła się w 1985 r. Wówczas pełniło ono funkcję minizoo i należało do zasobów uniwersyteckich. Dalsze zmiany spowodowały, że w 2010 r., po tym jak uniwersytet wypowiedział umowę dzierżawy ówczesnemu wydzierżawiającemu, Fundacja Mieszkaniowa w Wageningen zakupiła budynek, wyremontowała go i udostępniła miastu to miejsce jako miejskie gospodarstwo rolne. Z uwagi na dalszy rozwój miejsce to stało się kompleksowym obiektem społecznym, który promuje ideę kontaktu dzieci, młodzieży i osób starszych z przyrodą i zwierzętami. Ważne znaczenie ma także zlokalizowany ogród społeczny umiejscow-

wiony w tym miejskim gospodarstwie. Jest to bardzo interesująca koncepcja, ponieważ łączy dwa elementy społeczne. Po pierwsze jest to gospodarstwo opiekuńcze, w którym mieszkają zwierzęta, a po drugie to ogród, w którym lokalni mieszkańcy mogą uprawiać warzywa, kwiaty, owoce i zioła. Na terenie gospodarstwa miejskiego znajduje się również ogród do ćwiczeń dla osób starszych, a także plac zabaw dla dzieci. Co miesiąc w każdą pierwszą niedzielę w określonych godzinach w ramach zajęć są organizowane dla dzieci różne aktywności. Obejmują one rzemiosło i naukę o zwierzętach oraz roślinach. W wielu praktycznych sprawach Stadsboerderij Wageningen współpracuje także z gospodarstwem rolnym de Proosdij w Ede, np. w zakresie przestrzegania przepisów ustawowych i wykonawczych, zakupu zwierząt i materiałów oraz wymiany wiedzy i umiejętności na temat opieki nad zwierzętami czy uprawy roślin (<https://stadsboerderijwageningen.nl/historie/>, dostęp 1.10.2024). Stadsboerderij Wageningen to wizytówka miasta Wageningen, ponieważ pokazuje, iż we współczesnym, silnie zurbanizowanym i cyfrowym świecie można znaleźć enklawę do odpoczynku oraz integracji i nawiązywania relacji.

Podsumowanie

Ogrody społeczne mają nie tylko wpływ na wygląd przestrzeni miast, ale ich znaczenie społeczne, ekologiczne oraz krajobrazowe stanowi ważny aspekt w funkcjonowaniu miejskiej rzeczywistości. Ich zakładanie wpisuje się w ideę zrównoważonych celów, które bardzo mocno są uwypuklone w wielu dokumentach europejskich [np. European Commission (2021); EEA (2020)]. Tworzone swoiste enklawy dla lokalnych wspólnot stają się zielonymi płucami metropolii oraz miast. Wielu autorów podkreśla (Ferris i in., 2001, Draper i Freedman, 2010; Guitart i in., 2012; Ribeiro i in., 2023), iż tego typu obiekty odnoszą się do otwartych przestrzeni, którymi zarządzają członkowie lokalnej społeczności, zmobilizowani do organizowania działań i czynności o charakterze zbiorowym, w których uprawia się m.in. żywność, zioła lub kwiaty.

Na podstawie dokonanego przeglądu literatury można stwierdzić, iż ogrody społeczne mogą służyć jako skuteczne narzędzie do budowania kapitału społecznego w lokalnej miejskiej przestrzeni. Ponadto stanowią one podstawę do nawiązania relacji międzyludzkich i prowadzą do silniejszego ogólnego poczucia wspólnoty, co potwierdzają liczne badania przeprowadzone przez gremia naukowców (D'Abundo i Carden, 2008; Macias, 2008; Roubanis i Landis, 2007). Współcześnie rośnie zainteresowanie tematyką dotyczącą zakładania tego typu obiektów, w tym również w Polsce. Coraz częściej w publikacjach naukowych, branżowych raportach zostaje poruszona problematyka dotycząca kształtowania miejskiego wizerunku jako przestrzeni, która ma zapewniać komfort odpoczynku i relaksu miejskiej społeczności.

Z uwagi na to, iż głównymi inicjatorami powstawania ogrodów społecznych są mieszkańcy, należy tego typu inicjatywy popierać i promować. Dobrze wykorzystany potencjał terenów miejskich przyczyni się do poprawy warunków estetycznych, a co za tym idzie – podniesienia atrakcyjności i wartości danego miejsca.

Literatura

- Adamczyk-Arns, G., Grotowska, E., Ruman, H. (2019). *Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk. Raport*. Wrocław: Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o. Pobrano z: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/95443/9_wr_ogrodospolecznee-book-1.pdf (dostęp: 13.08.2022).
- Barszczewska-Woszczyk, A. (2020). Ogrody społecznościowe na obszarach rewitalizacji jako partycypacyjna forma interwencji w sferze środowiskowej. *Problemy Rozwoju Miast*, 68 (1), s. 101-108. DOI: <http://doi.org/10.51733/udi.2020.68.09>
- Barthel, S., Folke, C., Colding, J. (2010). Social-ecological memory in urban gardens – Retaining the capacity for management of ecosystem services. *Global Environmental Change*, 20 (2), s. 255-265.
- Block, K., Gibbs, L., Staiger, P. K., Gold, L., Johnson, B., Macfarlane, S., Long, S., Townsend, M. (2012). Growing Community: the Impact of the Stephanie Alexander Kitchen Garden Program on the Social and Learning Environment in Primary Schools. *Health Education & Behavior*, 39 (4), s. 419-432.
- D'Abundo, M. L., Carden, A. M. (2008). "Growing wellness": the possibility of promoting collective wellness through community garden education programs. *Journal of the Community Development Society*, 39, s. 83-94.
- Dudkiewicz, M., Marcinek, B., Tkaczyk, A. (2014). Idea ogrodu sensorycznego w koncepcji zagospodarowania atrium przy szpitalu klinicznym nr 4 w Lublinie. *Architectura*, 13 (3), s. 71-77.
- Draper, C., Freedman, D. (2010). Review and a analysis of the benefits, purposes and motivations associated with community gardening in the United States. *Journal of Community Practice*, 18 (4), s. 458-492. DOI: <https://doi.org/10.1080/10705422.2010.519682>
- EEA (2020). *Healthy environment, healthy lives: how the environment influences health and well being in Europe*. EEA Report No 21/2019, European Environment Agency.
- epoznan.pl (2017). Na osiedlu Czecha powstanie ogród społeczny dla mieszkańców. Pobrano z: https://epoznan.pl/news-news-74851-na_osiedlu_czecha_powstanie_ogrod_spoleczny_dla_mieszkanow (dostęp: 10.10.2024).
- European Commission. *The Social Business Initiative of the European Commission*. Pobrano z: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/14583/attachments/3/translations> (dostęp: 04.10.2024).
- European Commission (2021). *Green City Accord: a European Commission initiative to make cities greener, cleaner and healthier*. Pobrano z: https://environment.ec.europa.eu/topics/urban-environment/green-city-accord_en (dostęp: 06.10.2024).
- European Commission (2024). *Benchmarking the socio-economic performance of the EU social economy. Improving the socio-economic knowledge of the proximity and social economy ecosystem*. Pobrano z: <https://data.europa.eu/doi/10.2826/880860> (dostęp: 25.10.2024).
- Ferris, J., Norman, C., Sempik, J. (2001). People, land and sustainability: dimension of sustainable development. *Social Policy & Administration*, 35, s. 559-568.
- Guitart, D., Pickering, C., Byrne, J. (2012). Past results and future directions in urban community gardens research. *Urban Forestry & Urban Greening*, 11, s. 364-373.
- Grunwaldzki ogród społeczny. Pobrano z: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=391686620167227&set=pcb.391686796833876> (dostęp: 09.10.2024).
- Henderson, B. R., Hartsfield, K. (2009). Is getting into the community garden business a good way to engage citizens in local government. *National Civic Review*, 98, s. 12-17.
- Jakubowski, K. (2013). Niekonwencjonalne formy współpracy międzysektorowej w kształtowaniu zieleni miejskiej na przykładzie Londynu. W: T. Bergier, J. Kronenberg (red.). *Przyroda w mieście – rozwiązania. Zrównoważony rozwój – zastosowania* (4), Kraków: Fundacja Sendzimira, s. 86-98.

- Janis-Chorościńska, A. (2019), *Możliwości rolnictwa miejskiego. Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, 1, s. 19-37. DOI: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2019.1.19>
- Jarczewski, W., Kułaczowska, A. (2019). *Rewitalizacja. Raport o stanie polskich miast. Obserwatorium Polityki Miejskiej*, Kraków: IRMiR.
- Kalina-Gagnelid, A., Kosiacka-Beck, E., Mysza-Stąpór, I., Skibińska, M. (2016). *Ogrody hortiterapeutyczne dla osób dorosłych z autyzmem – zasady projektowania. Annales Horticulturae*, 26 (2), s. 13-25.
- Kłobukowska, J. (2020). *Narzędzia gospodarki współdzielenia w kreowaniu innowacyjności miast*. W: L. Czaplewski, D. Jurewicz, A. Szóstek (red.). *Innowacyjny samorząd. Rola samorządu w kreowaniu innowacyjności regionalnej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kłobukowska, J. (2022). *Finansowanie i zakres działalności ogrodów społecznych w Polsce. Nauki Ekonomiczne*, 35, 2022, s. 41-53, DOI: [https://doi.org/10.19251/ne/2022.35\(3\)](https://doi.org/10.19251/ne/2022.35(3))
- Komisja Europejska (2011). *Komunikat UE. Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji*. Pobrano z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0682> (dostęp: 30.09.2024).
- Latkowska, M. J. (2012). *Community Gardens, czyli ogrody sąsiedzkie – nowe formy zieleni w przestrzeni miejskiej. Architektura. Czasopismo techniczne*, 6-A.
- Lewenstein, B., Zielińska, E. (2019). *Poszerzanie granic sektora pozarządowego. W stronę patoinstytucji, działań hybrydowych i sieci społecznych*. W: W. Misztal, A. Kościński (red.). *Falująca obywatelskość. Stare wzory, nowe tendencje*. Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii PAN, s. 143-180.
- Macias, T. (2008). *Working toward a just, equitable, and local food system: The social impact of community-based agriculture. Social Science Quarterly*, 89, s. 1086-1101.
- Mahalov, A., Muenich, R., Grebitus, C., Chenarides, L. (2020). *Consumers 'Perception of Urban Farming – An Exploratory Study, Front. Sustain. Food System*. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsu-fs.2020.00079>
- Malinowska, A. (2016). *Ogrody społeczne w odpowiedzi na współczesne problemy miast. W: Tereny zieleni w mieście i ich uwarunkowania*. Katowice: Wydawnictwo P.U.H.T.P. EKO-CHART Lech Marek.
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. *Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/rodzina/krajowy-plan-odbudowy-i-zwiekszenia-odpornosci> (dostęp: 09.10.2024).
- Ogród społeczny na osiedlu Czecha w Poznaniu. Pobrano z: https://www.facebook.com/photo/?fbid=479378732425780&set=a.455343683291948&locale=pl_PL (dostęp: 10.10.2024).
- Projekt ogrodu społecznego na osiedlu Czecha w Poznaniu. Pobrano z: <https://osiedlemłodych.pl/stworzymy-ogrod-spoeczny-na-os-czecha/> (dostęp: 10.10.2024).
- Rajca, J. P., Kajzar, K. (2021). *Rola ogrodów społecznych w życiu mieszkańców Krakowa w kontekście suwerenności żywnościowej i integracji społecznej. Acta Scientiarum Polonorum Formatio Circumictus*, 20 (3/4), s. 19-28.
- Ribeiro, A., Madureira, L., Carvalho, R. (2023). *Evidence on how urban gardens help citizens and cities to enhance sustainable development. Review and bibliometric analysis. Landscape and Urban Planning*, 236, 104766. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2023.104766>
- Roubanis, J. L., Landis, W. (2007). *Community gardening project: Meredith College students explore sustainability, organics. Journal of Family and Consumer Sciences*, 99, s. 55-56.
- Sobol, A. (2019). *Raport roboczy grupy eksperckiej Kongresu Polityki Miejskiej ds. środowiska i adaptacji do zmian klimatu. Obserwatorium Polityki Miejskiej*. Kraków: IRMiR.

- Stadsboerderij Wageningen. Historie. Pobrano z: <https://stadsboerderijwageningen.nl/historie/> (dostęp: 01.10.2024).
- Szczeptańska, M. (2011). Miasto-ogród jako przestrzeń zamieszkania, pracy i rekreacji – dawniej i dziś. *Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu*, 6, s. 77-89.
- Szczeptańska, M., Staszewska, S. (2016). Znaczenie ogrodnictwa miejskiego w procesie rewitalizacji. *Problemy Rozwoju Miast*, 13 (3), s. 33-43.
- Toxopeus, H., Polzin, F. (2021). Reviewing financing barriers and strategies for urban nature-based solutions. *Journal of Environmental Management*, 289. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.112371>
- Trojanowska, M. (2017). Tereny zieleni w mieście dostępnym. Parki i ogrody terapeutyczne. *Studia KPZK*, 176, s. 211-230. DOI: <https://doi.org/10.24425/118575>
- Wilkin, J. (2014). Ziemia rolnicza – dobro wielofunkcyjne. *Wieś i Rolnictwo*, 1 (162), s. 113-121.
- Wojcieszak-Zbierska, M. M., Wojcieszak-John, A. (2024). Legal and Economic Conditions for Running a Care Farm: A Polish Case Study. *Agriculture*, 14 (10), 1732. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture14101732>
- Zielińska, E. (2020). Hackerspace'y, ogrody społeczne, niezależne centra kultury. Samoorganizacja w przestrzeni miejskiej w Polsce w XXI w.. W: B. Lewenstein, A. Gójska, E. Zielińska (red.). *Aktywizmy miejskie*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 181-213.

The role of community gardens in shaping social relations

Abstract. One of the important topics addressed by many scientists, urban planners, architects, psychologists in the social sphere is the role and importance of community gardens in the city. Nowadays, one aspect of interest in community gardens is the need for contact with nature in a highly digital and urbanised world. The slow change in consumer trends that can currently be observed is linked to an increased awareness of the climate change taking place and the need to strengthen social ties.

This paper presents the idea of community gardens in urban areas. In order to achieve this objective, desk research was used. In addition, it focuses on presenting selected case studies of community gardens in Poland of city Poznan and in the city of Wageningen in the Netherlands. On the basis of the conducted literature study, it can be concluded that the idea of establishing and functioning of community gardens in Poland will continue to develop due to progressive changes, e.g. demographic changes or a slow change in environmental awareness.

Keywords: community garden, sustainable development, social economy, Poland, the Netherlands